Skötselplan för Ytterby naturreservat

LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLAND

SKÖTSELPLAN FÖR YTTERBY NATURRESERVAT

Skötselplanen gäller utan tidsbegränsning. En översyn bör göras senast inom 10 år för att bedöma behovet av revidering. Skötselplanen har upprättats av Länsstyrelsen 2009. Planförfattare har varit Tommy Ek. Framsidesfoto: Linda Vålberg

Innehållsförteckning

A. ALLMÄN BESKRIVNING 3
1. Administrativa data om naturreservatet 3
2. Syfte, föreskrifter och skäl för beslut 4
3. Översiktlig beskrivning av befintliga förhållanden 4
3.1 Naturbeskrivning 4
3.2 Historisk och nuvarande markanvändning 4
3.3 Områdets bevarandevärden 5
3.4 Källuppgifter 6
B. PLANDEL 7
1 Syfte med naturreservatet 7
2 Disposition och skötsel av mark 7
2.1 Skötselområden 7
2.2 Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder 9
2.3 Jakt 10
2.4 Utmärkning av reservatets gräns 10
3. Tillsyn 10
4. Dokumentation och uppföljning 10
4.1. Dokumentation och inventeringar 10
4.2. Uppföljning 10
5. Finansiering av naturvårdsförvaltningen 10
5.1 Finansiering av naturvårdsförvaltningen 10
6 Kartor 11

A. ALLMÄN BESKRIVNING

1. Administrativa data om naturreservatet

Reservatets benämning:	Ytterby naturreservat	
REG-DOS nr:	1024472	
Beslutsdatum:	2009-11-23	
Län:	Östergötland	
Kommun:	Åtvidaberg	
Areal:	13,1 ha	
	Land:	13,1 ha
	Vatten:	0 ha
	Produktiv skog:	12,7
Naturtyper: (Natura 2000 habitat)	Barrskogsbete (Natura 2000-habitat 9070, Trädklädd betesmark)	12,6 ha
	Ungskog	0,5 ha
Prioriterade bevarandevärden		
Naturtyper	Barrskogsbete	
Strukturer/funktioner	Skogsbetesstruktur med gamla träd och död ved	
Kulturmiljöer	Barrskogsbete	
Naturvårdsförvaltare:	Länsstyrelsen Östergötland	
Lägesbeskrivning:	Ytterby naturreservat ligger ca 5 km NO Grebo som ligger vid RV 35 mellan Linköping och Åtvidaberg	
Vägbeskrivning:	Reservatet nås via asfalterad väg från Grebo. Möjlighet till parkering kommer att finnas vid den asfalterade vägen intill reservatsgränsen.	

2. Syfte, föreskrifter och skäl för beslut

(se reservatsbeslut; syftet beskrivs även i denna skötselplans plandel under B1)

3. Översiktlig beskrivning av befintliga förhållanden

3.1 Naturbeskrivning

Ytterby naturreservat är en betad barrskog som ligger i en levande mosaikartad bondebygd där det är tätt mellan gårdarna, och där stora delar av skogen troligen har varit betad och plockhuggen. Runt Värnässjön finns flera liknande områden med beteshistorik, där gamla tallar ger karaktär åt skogen.

Hela naturreservatet har en flerhundraårig historia som skogsbete och har även betats in i sen tid vilket ger skogen en typisk skogsbeteskaraktär med vidkroniga tallar och kjolgranar. På gamla ekonomiska kartan från 1940-talet var skogen luckig och relativt öppen, men har under de senaste decennierna vuxit igen med yngre tall och gran.

I södra delen av reservatet finns ett tallskogsbete på en avlång bergknalle, med en slänt åt sydväst. Skogsbetet har ett stort inslag av gamla tallar samt ett mindre inslag av gamla granar. Även inslag av björk och en finns. Brynet mot öppen mark har vuxit igen med yngre tall. Nordöst om tallskogsbetet ligger ett större gammalt barrskogsbete, som dock inte hävdas längre. Tallen är generellt gammal i området, nära 200 år, och det finns en del gran i samma ålder. Strukturen med flerskiktad skog med inslag av vidkroniga träd finns kvar, och de senaste årens stormar har bidragit till viss lucköppning. Längst i norr minskar beteskaraktären något, och skogen blir lite mer naturskogsartad, med riktigt gamla tallar på en bergknalle och 200-årig gran i en västvänd sluttning.

3.2 Historisk och nuvarande markanvändning

Hela området är i sen tid använt som skogsbete. Häradskartan från 1870-talet, den ekonomiska kartan från 1940-talet och strukturen på trädskiktet skvallrar om att området kontinuerligt under flera hundra år använts som skogsbete. På häradskartan är hela området markerat som barrskogsbeklädd utmark (se nedan). Hela reservatet är med som hage i laga skiftesbeskrivningen från 1887. Under de senaste decennierna har intensiteten i betet minskat och plockhuggningar knappt förekommit så området har i sen tid slutit sig till tät skog.

Häradskartan från 1870-talet visar att hela naturreservatet var utmark (vit färg) med barrträd (snöflingesymbolerna).

3.3 Områdets bevarandevärden

3.3.1 Biologiska bevarandevärden

Naturvärdena är i första hand knutna till skogsbeteskaraktären, de många gamla vidkroniga tallarna, de lite färre gamla granarna och till den relativt rikliga förekomsten av död ved i form av lågor, torrträd, högstubbar och torrakor. Den rika förekomsten av knärot indikerar att området har varit kontinuerligt trädbevuxet under lång tid. Förekomsterna av tallticka och granbarkgnagare indikerar att tallarna och granarna börjar bli tillräckligt gamla för att hysa sällsynta och rödlistade arter. Den relativt stora mängden död ved indikerar en rik vedskalbaggsfauna. Med det stora inslaget av gamla barrträd och den gamla beteshistoriken skulle ytterligare inventeringar troligen leda till fynd av en rik insektsfauna och marksvampflora. Skogsbetet utgör ett representativt exempel på, den numera sällsynta, men tidigare utbredda naturtypen barrskogsbete.

Svenskt namn	**Vetenskapligt namn**	**Status**	**Förekomst**
Knärot	*Goodyera repens*	S	Flera rika förekomster
Callidium coreaceum	*Bronshjon*	RR	Enstaka, död gran
Granbarkgnagare	*Microbregma emarginata*	RR	Spridd, gran
Gammelgranslav	*Lecanactis abietina*	S	Mindre allmän, gran
Tallticka	*Phellinus pini*	S	Spridd, tall
Blomkålssvamp	*Sparassis crispa*	S	Enstaka

ArtDatabanken, rödlistade arter sedan 2005:		**Länsstyrelsen, Regionalt rödlistad i Östergötland**	
CR	Akut hotad	RR	regionalt rödlistad
EN	Starkt hotad	**Skogsstyrelsen metodik för nyckelbiotopsinventering**	
VU	Sårbar	S	Signalart
NT	Missgynnad		

3.3.2 Geologiska bevarandevärden
Området utgörs av ett relativt opåverkat moränlandskap representativt för regionen. Berggrunden består av äldre, vanligen gnejsig, grå granit till tonalit. Området präglas av berggrunden som går i dagen i delar av reservatet. Moränen, som är normalblockig i ytan, fyller ut svackorna mellan höjderna och har troligen inte någon större mäktighet. Glacial lera finns i de lägre partierna i hela området.

3.3.3 Kulturhistoriska bevarandevärden
Skogsbetet är i sig att betrakta som ett biologiskt kulturarv av stor betydelse, då området efter restaurering kommer att visa hur stora delar av den sydsvenska skogen sett ut under historisk tid.

I området finns gravar från äldre järnålder (500 f Kr till 450 e Kr). Dessa utgörs av två runda stenfyllda stensättningar (fast fornlämning Värna 11:1 och 11:2). Dessutom finns två röjningsrösen (övrig kulturhistorisk lämning Värna 10:1 och Värna 12:1) från historisk tid som är registrerade i fornlämningsregistret. Det finns ytterligare fornlämningar i omedelbar närhet till reservatet, såsom gravfält, stensträngar och odlingsrösen. Odlingsrösena är från historisk tid medan stensträngarna och gravfältet är förhistoriska och härrör troligen från äldre järnålder. Gravarna och stensträngarna indikerar på en förhistorisk bosättning inom närområdet, möjligen inom reservatet. Fasta fornlämningar skyddas av kulturminneslagen. De kulturhistoriska lämningarna skyddas av skogsvårdslagen.

3.3.4 Intressen för friluftslivet
Området är av visst intresse för friluftslivet då det utgör ett bra exempel på den historiskt sett mycket vanliga naturtypen skogsbete. Skogsbeten är idag en stor sällsynthet. Området är relativt litet vilket minskar dess betydelse för friluftslivet.

3.4 Källuppgifter
Nyckelbiotopsinventering: 08G3b nr 31, 32 och 34 (nyckelbiotoper) och 08G3b nr 33 och 35 (objekt med naturvärden), Skogsstyrelsen, 2007.
Geologiska kartbladet Linköping, Ser Aa, No 141.

B. PLANDEL

1 Syfte med naturreservatet

Syftet med Ytterby naturreservat är att vårda och bevara den värdefulla naturmiljö som reservatet består av d.v.s. ett gammalt skogsbete med stort inslag av gamla tallar, gamla granar och grov död ved. Syftet är också att bevara den biologiska mångfald som är knuten till dessa miljöer.

2 Disposition och skötsel av mark

Naturreservatet ska i huvudsak skötas med bete och plockhuggningar med syfte att bevara och utveckla områdets skogsbeteskaraktär med dess flora och fauna. Fornlämningar och kulturhistoriska lämningar i reservatet ska skötas på ett sådant sätt att lämningarna bevaras utan att naturvärden skadas. Påträffas vidkroniga lövträd ska dessa frihuggas från träd med låga naturvärden. Om stormfällningar gör att mer än 5-10 skm^3 nydöd gran per hektar uppstår kan färska granlågor vid behov barkas och skiljas från rot, för att hindra stora angrepp av granbarkborre.

2.1 Skötselområden

Reservatet är indelat i 3 skötselområden; 1) Skogsbetet, 2) Granplantering som omförs till lövdominerad skog, 3) Parkering med skylt

2.1.1.Skötselområde 1, *Skogsbetet*

Areal: 12,6 ha

Naturtyp enlig Natura 2000: Trädklädd betesmark (9070) 12,6 ha
Målnaturtyp: Trädklädd betesmark (9070) 12,6 ha

Beskrivning
Skötselområdet utgörs till största delen av gammal barrblandskog med en tydlig skogsbeteskaraktär. Södra delen av området har betats ända fram till att naturreservatet bildades medan betet i övriga delar upphört i sen tid. Inslaget av upp till tvåhundra år gamla, relativt vidkroniga, tallar är stort. Även en del äldre granar finns, en del är vidgreniga kjolgranar. Även de äldsta granarna är runt tvåhundra år. Ett värdefullt inslag i området är den stora mängden grov död ved, såväl torrträd, torrakor, högstubbar som lågor förekommer relativt rikligt. Sedan betet upphörde har en rik föryngring av tall och gran skett vilket lett till att inslaget av yngre barrträd är stort. Vissa partier saknar för närvarande gamla träd.

Området är i dagsläget så slutet att grässvål saknas. Däremot finns partier med nedbetat blåbärsris och ljung. Inget högvuxet blåbärsris finns i området. Vegetationen är ungefär till hälften av blåbärsristyp och till hälften av lågörttyp med harsyra och ekorrbär som karaktärsväxter. Skogsmossor är vanliga. Stormfällningar har gjort att några luckor har uppstått de senaste åren, i dessa har smalbladig gräsvegetation kommit upp. Vindfällena från dessa stormar är uttransporterade från området.

Knärot förekommer rikligt i området. I många av tallarna finns tallticka. Granbarkgnagare är relativt riklig i innerbarken av de äldre levande granarna. På gamla granar växer även gammelgranslav. På döda stående granar finns gnagspår av bronshjon.

Delområde 1b består av två branta sluttningar samt ett litet område ovanför sluttningen i det sydvästra delområdet. Dessa områden har en mer naturskogsartad karaktär med stort inslag av gamla träd och grov död ved.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd

- Skötselområdet ska bibehålla samt utveckla de naturvärden som finns. Rödlistade arter i synnerhet och andra arter i allmänhet som är knutna till skogsbeteskaraktären, de gamla tallarna och granarna och den döda veden ska fortleva på lång sikt och helst öka i sin utbredning eller populationsstorlek. Utpekade livsmiljöer och/eller arter enligt Natura 2000 skall uppnå eller bibehålla en gynnsam bevarandestatus.
- Beståndet ska utvecklas mot ett luckigt barrskogsbete med ett stort inslag av gräsmarksluckor, solexponerade vidkroniga gamla tallar, gamla kjolgranar och grov död ved i olika nedbrytningsstadier. En variation av öppna och mer slutna partier ska finnas.
- Trädbeståndet ska ha en stor åldersspridning så att en kontinuitet i skogsbeteskaraktären kan bibehållas genom kontinuerlig plockhuggning av träd i olika åldrar.
- Grässvål med växter som indikerar ogödslade naturbetesmarker ska etableras i de luckor som skapas.
- Mängden död ved ska öka och en del av den döda veden ska ha god ljustillgång.
- Fornlämningar och kulturhistoriska lämningar ska bevaras.

Åtgärder

Restaureringar:

- En restaurering av hela området med undantag av område 1b ska göras. Den ska göras i flera omgångar, med flera års mellanrum, så att risken för stormfällningar minimeras och röjgödslingseffekten blir så liten som möjligt. Inslaget av betesmarksväxter är i dagsläget nästan obefintligt. Däremot finns sannolikt en rik förekomst av dessa i fröbanken i marken. För att de ska gynnas maximalt vid restaureringen och en värdefull grässvål ska utvecklas i gläntorna ska röjgödslingseffekten minimeras. I annat fall riskerar dessa frön när de gror vid ljusnedsläppet i samband med restaureringen att konkurreras ut av näringsgynnade växter.
- Vid restaureringen ska främst yngre tall och gran huggas men även en del medelålders barrträd. De yngre träden transporteras ut ur området medan ca 10 medelålders barrträd per ha antingen skadas stående eller lämnas som lågor för att öka mängden död ved i området. Denna åtgärd ska anpassas så att inga stora angrepp av granbarkborre kan ske.
- Restaureringshuggningen ska göras ojämnt så att helt öppna gläntor öppnas på vissa ställen medan andra partier lämnas helt orörda. Delområdena 1b ska lämnas orörda vid huggningarna men ingå i betesfållan.
- Restaureringshuggningen ska göras på ett sådant sätt och under sådana väderförhållanden att inga markskador uppstår.
- Vid restaureringshuggningen frihuggs fornlämningarna och de kulturhistoriska lämningarna.
- Stängslena är dåliga så nya stängsel behöver sättas upp.

Löpande skötsel:

- Årligt bete inom hela området.
- Röjning av igenväxningsvegetation vid behov.
- Återkommande plockhuggning vid behov av träd i alla åldrar utom de äldsta. En del av de grövre träden som plockhuggs bör lämnas kvar som död ved, dock ej så att betet försvåras för mycket. Mängden död ved ska därför inte vara för stor i gläntor med grässvål. En del av de träd som är tänkt att lämna kvar bör skadas stående istället för att fällas och på så sätt bli död ved av en annan typ på sikt.

- Träd som dör eller faller ska normalt lämnas kvar i området. Undantag görs om så många träd faller att betet väsentligt försvåras. Träd som dör eller faller över en fornlämning eller kulturhistorisk lämning, ska flyttas från lämningen till annan del av reservatet.

2.1.2 Skötselområde 2, Granplantering som omförs till lövdominerad skog,

Areal: 0,5 ha

Naturtyp enlig Natura 2000: Ingen
Målnaturtyp: Trädklädd betesmark (9070) 0,5 ha

Beskrivning
Området består av en ca 10-årig granplantering med stort inslag av självföryngrade lövträd, främst björk.

Bevarandemål och gynnsamt tillstånd
- Området ska utvecklas mot ett luckigt lövdominerat skogsbete.

Åtgärder
Restaureringar:
- Röjningar i flera omgångar av främst gran men även lövträd för att skapa en lövdominerad luckig betesskog. All gran ska röjas vid det första tillfället.

Löpande skötsel:
- Årligt bete inom hela området.
- Röjning av igenväxningsvegetation vid behov.
- Återkommande plockhuggning vid behov.

2.2 Sammanfattning och prioritering av planerade skötselåtgärder

Skötselåtgärd	**När**	**Var**	**Prio-ritet**
Betesdrift	Årligen	Omr 1	1
Restaurering av skogsbete	I flera omgångar med start 2010	Omr 1	1
Avveckling av granplantering och restaurering till skogsbete	I flera omgångar med start 2010	Omr 2	1
Röjning av igenväxningsvegetation vid behov	Årligen	Omr 1 och 2	2
Återkommande plockhuggning vid behov	I slutet av planperioden	Omr 1 och 2	2
Parkering + skylt	2010	Omr 3	2

2.3 Jakt

Jakt är tillåten inom hela reservatet. Vid jakt får jakthund användas. Älgdragare för fällt vilt får användas med stor försiktighet. Markskador pga körning ska undvikas.

2.4 Utmärkning av reservatets gräns

Utmärkning av reservatsgränsen ska utföras av naturvårdsförvaltaren enligt svensk standard SIS 031522 och enligt Naturvårdsverkets anvisningar.

3. Tillsyn

För närvarande bedöms ingen speciell tillsynsman behövas inom reservatet. Tillsyn av reservatet skall ombesörjas av länsstyrelsen.

4. Dokumentation och uppföljning

Skötseln av naturreservatet ska ske på ett sådant sätt att önskat resultat uppnås till lägsta möjliga kostnad. Effekterna av utförda skötselinsatser måste därför alltid följas upp. Uppföljningen ska sedan ligga till grund för förändringar av skötselmetoder och revidering av skötselplanen.

4.1. Dokumentation och inventeringar

Inga särskilda inventeringar föreslås i dagsläget inom reservatet.

4.2. Uppföljning

4.2.1. Uppföljning av bevarandemål och gynnsamt tillstånd

Uppföljningen skall ske enligt fastställda metoder som används inom miljöövervakning nationellt eller regionalt eller i samband med Natura 2000. Lämpliga parametrar för uppföljning i reservatet är hur arealen av naturtyperna, och hur dess ingående strukturer och funktioner, förändras. Målsättningen med uppföljningen är att kunna se om uppställda bevarandemål enligt skötselplanen uppfylls och för att fastställa om bevarandestatusen är gynnsam för utpekade habitat enligt Natura 2000.

4.2.2 Uppföljning av effekter av skötselåtgärder

En uppföljning av naturvärdenas utveckling ska ske i de områden där åtgärder genomförs. Genomförandet av skötselplanens åtgärder skall följas upp så att den genomförda skötseln leder till att bevarandemålen nås.

5. Finansiering av naturvårdsförvaltningen

5.1 Finansiering av naturvårdsförvaltningen

Alla i planen redovisade åtgärder bekostas av offentliga medel. Även andra finansiärer, exempelvis fonder eller stiftelser, kan bli aktuella. Dessa medel skall i så fall administreras av Länsstyrelsen. Eventuella intäkter från gagnvirke tillfaller Staten.

6 Kartor

Ytterby naturreservat

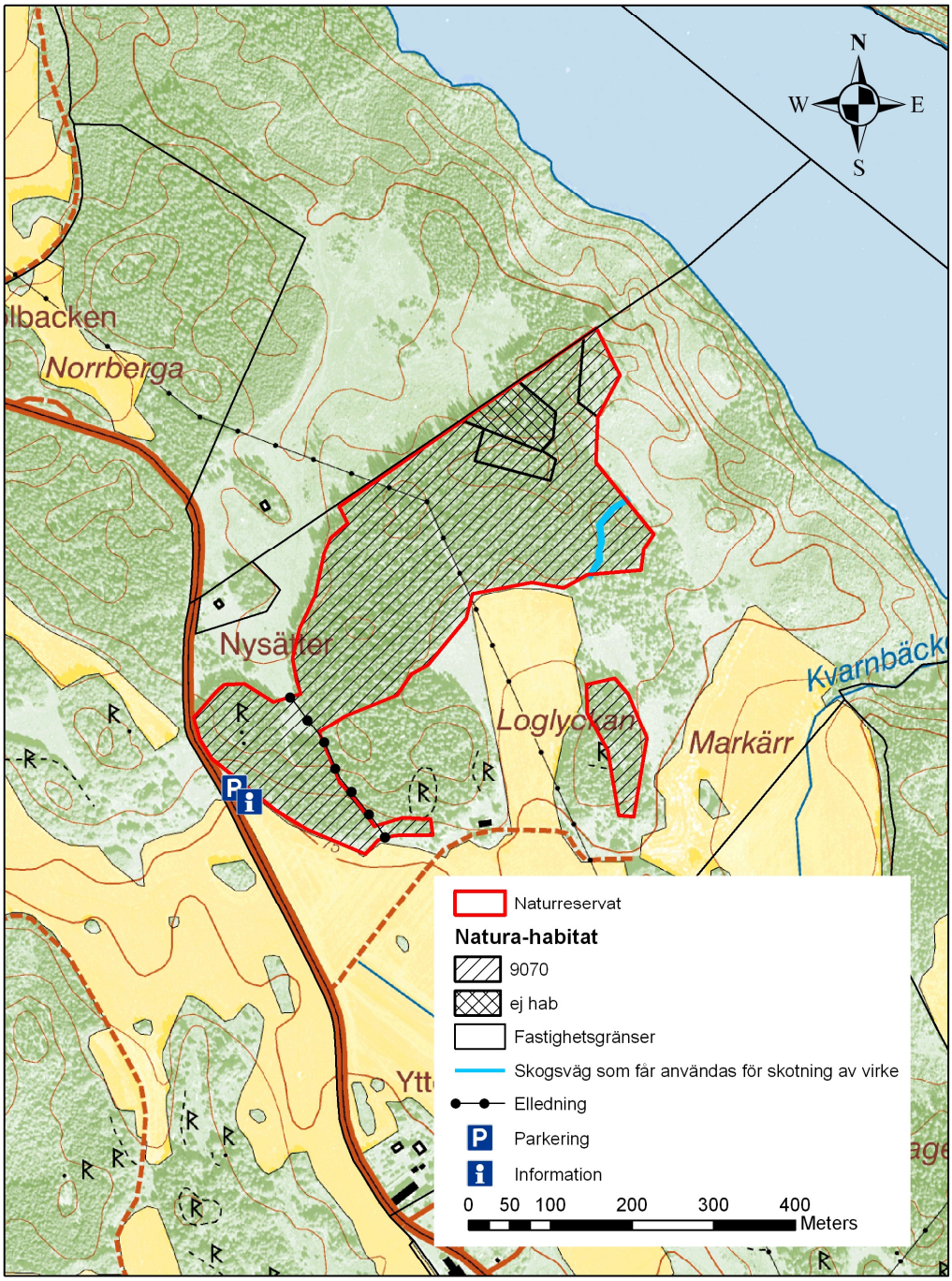

Skötselkarta över Ytterby naturreservat. © Bakgrundskartor Lantmäteriet, dnr 106-2004/188

Ytterby naturreservat

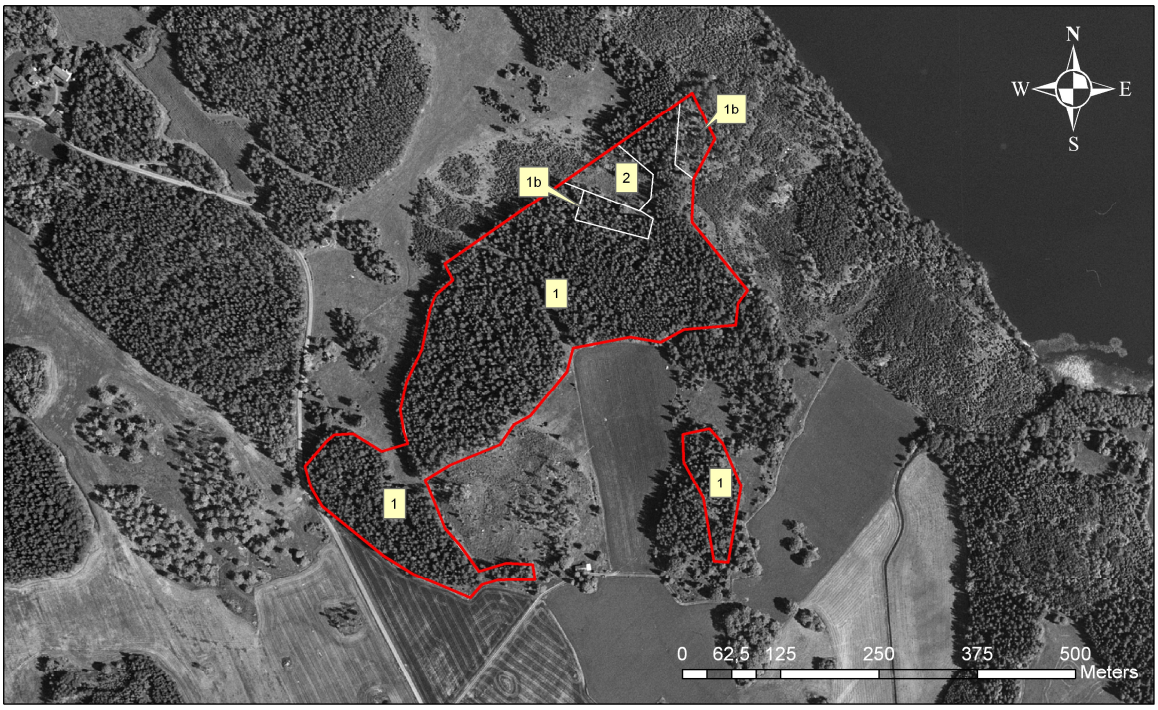

Skötselkarta över Ytterby naturreservat. © Bakgrundskartor Lantmäteriet, dnr 106-2004/188

Av figuren framgår reservatets indelning i skötselområden.

Översiktskarta

© Bakgrundskartor Lantmäteriet, dnr 106-2004/188